

Advancing Renewable
Energy Communities

INTRODUKSJON

Fornybare energisamfunn – er vi snart i mål?

Fornybare energisamfunn har kommet et godt stykke på vei i Europa og ser ut til å bli ryggraden i en mer desentralisert og fleksibel energiomstilling der innbyggerne spiller en stadig større rolle, i tråd med EUs energipolitikk og -strategi. Fornybare energisamfunn og kollektivt energiforbruk er nedfelt i EUs **Ren energi-pakke** og særlig i EUs **reviderte fornybardirektiv** (RED II), og tiden er moden for at slike løsninger får mer fokus. Mens det reviderte **elmarkedsdirektivet** (IEMD) med sine bestemmelser for å sikre at borgeres energisamfunn (Citizen Energy Communities – CEC) har mulighet for å delta i elektrisitetsmarkedet hadde frist for nasjonal gjennomføring i desember 2020, hadde medlemslandene frem til juni 2021 med å gjennomføre RED II og direktivets bestemmelser for fornybare energisamfunn. Denne lovgivningen innebærer å etablere rammeverk som tillater og legger til rette for at energisamfunn kan bli aktive aktører uten begrensninger i energimarkedet. Prosessen har imidlertid vist seg å være vanskelig, og ikke alle medlemslandene er like ambisiøse når det gjelder implementering av bestemmelsene. Dette skyldes mange faktorer og gjenspeiles i de ulike interessene blant beslutningstakere, aktører som regulerer energimarkedet, leverandører og andre markedsaktører.

Noen land, tradisjonelt forløpere til energisamfunn, ligger nå bak land som startet senere, og som viser seg å være innovative og mer ressurssterke når det kommer til å fremme samfunnsbaserte energisystemer. Selv om REDII og IEMD gjenspeiler en generell enighet blant medlemslandene, er den nasjonale gjennomføringen og implementeringen mye mer komplisert, og avhenger av både sosiale, politiske og tekniske forhold. Vi kan derfor forvente at det vil være et mangfold av ulike rammeverk, men det gjenstår å se om dette vil skape hindringer for at fornybare energisamfunn raskt kan bli en del av det grønne skiftet.

Forfattere:

Arthur Hinsch, Carsten Rothballer,
Julia Kittel, ICLEI Europe

Basert på Leveranse 2.1 av COME RES-prosjektet skrevet av Karina Standal og Stine Aakre fra CICERO, i samarbeid med prosjektets partnere.

En tilbakevendende bekymring fra de som regulerer elektrisitetmarkedet er at fornybare energisamfunn kan føre til urettferdig fordeling av kostnader og at det å introdusere desentraliserte samfunnsbaserte tilnærminger er å tøyse reglene i markedet. Den langsomme utviklingen virker imidlertid påfallende når man ser på de generelle fordelene fornybare energisamfunn bidrar med i energisystemet og samfunnet for øvrig.

Fordelene med fornybare energisamfunn fremstår innlysende hvis Europa noen gang skal oppnå en innbygger-drevet, fleksibel og desentralisert energiomstilling i tråd med EUs grønne giv og Ren

energipakke. Fremdeles er det betydelige forskjeller mellom medlemslandene når det kommer til spørsmålet om og hvordan fornybare energisamfunn skal støttes aktivt.

Denne policy-briefen ble utarbeidet på et tidspunkt hvor medlemslandene fortsatt hadde noe tid til å implementere RED II innen fristen i juni 2021. Briefen **oppfordrer Europakommisjonen** til kritisk å gjennomgå medlemslandenes gjennomføring, kanskje i enda høyere grad enn i evalueringen av medlemslandenes nasjonale energi- og klimaplaner (NECPs).

Briefen ble utarbeidet på et tidspunkt hvor landene fortsatt hadde noe tid til å implementere RED II innen fristen i juni 2021, og den **oppfordrer Europakommisjonen** til kritisk å gjennomgå medlemslandenes gjennomføring, kanskje i enda høyere grad enn i evalueringen av deres nasjonale energi- og klimaplaner (NECPs).

FORNYBARE ENERGISAMFUNN KAN:

- bidra til å øke aksepten for fornybar energiteknologi.
- skaffe privat kapital til å finansiere prosjekter og gi verdi tilbake til lokalsamfunnet, både økonomisk og sosialt.
- legge til rette for flere valgmuligheter hos forbrukerne og større deltakelse i energiomstillingen.
- frigjøre potensialet til fornybare energiteknologier i både urbane og rurale strøk.
- legge til rette for tettere deltakelse av lokale interessenter og myndigheter.
- kan bidra til å forsinke utbygging av strømmettet ved å balansere tilbud og etterspørsel lokalt.
- fremme oppskaleringen av smarte teknologier ved å øke den generelle fleksibiliteten og bidra til lokal selvforsyning og energisikkerhet.

HVOR STAR VI NÅ?

EUs lovgivning (RED II (Art. 22 and IEMD Art. 16)) stiller flere krav til hvordan det skal legges til rette for større innbyggermedvirkning. Som en fellesnevner krever lovgivningen at energisamfunn skal være basert på **frivillig deltakelse** fra innbyggerne, små og mellomstore bedrifter og lokale myndigheter. Energisamfunn bør baseres på demokratiske prinsipper, der beslutninger tas blant medlemmene med hovedformål å skape sosiale, økonomiske eller miljømessige fordeler for lokalsamfunnet. Medlemslandene er pålagt å foreta en vurdering av hindringer og muligheter for fornybare energisamfunn, å sikre at de kan konkurrere med andre aktører i markedet om på like vilkår, samt å sikre rammevilkår som legger til rette for utviklingen av fornybare energisamfunn.

COME RES- prosjektet har gjennomført en **analyse av den nasjonale implementeringen** av bestemmelsene i RED II som angår fornybare energisamfunn i åtte medlemsland samt Norge.

Funnene viser at det er klare forskjeller på hvordan landene undersøkt tilnærmer seg situasjonen. Tabellen under viser en oversikt over hvor de ulike medlemslandene og Norge står med tanke på bestemmelser og krav rundt fornybare energisamfunn.

	BE*	DE	ES	IT	LV	NL	PL	PT	NO
Finnes det en juridisk definisjon av fornybare energisamfunn?									
Er definisjonen av fornybare energisamfunn i samsvar med REDII?									
Har sluttbruker, spesielt husholdninger, rett til å delta i fornybare energisamfunn?									
Har fornybare energisamfunn rett til å produsere, bruke, lagre, selge og dele fornybar energi som produseres av slike samfunn innenfor egne grenser?									
Har nasjonale eller regional(e) myndighet(er) foretatt eller holder de på å gjøre en vurdering av eksisterende barrierer og potensial for utvikling av fornybare energisamfunn?									
Gir myndigheter et mulig rammeverk for å fremme og legge til rette for utviklingen av fornybare energisamfunn?									
Tar myndigheter hensyn til særtrekk ved fornybare energisamfunn når de utformer støtteordninger for å la dem konkurrere om støtte på lik linje med andre markedsaktører?									

*Flanders

tilstrekkelig innført
 delvis innført eller innføring pågår
 ingen eller utilstrekkelig innføring

Ikke alle EU-kriteriene ser ut til å være oppfylt av medlemsstater. I noen tilfeller mangler rammeverket som legger til rette for utviklingen av fornybare energisamfunn fullstendig. Diskusjonen rundt slike rammeverk er kompliserte, og må balansere interessene til et mangfold av aktører innenfor energimarked, forvaltning og politikk.

Blant landene i analysen, er det Italia som har hatt størst framgang i å innføre og implementere bestemmelser fra EUs reviderte fornybardirektiv som gjelder for fornybare energisamfunn. Tyskland har lenge vært et fyrtårn i den globale energiomstillingen og pioner innenfor energisamfunn, men har hatt relativt lite framgang i innføringen av forskriftene for REDII og fornybare energisamfunn så langt. **Italia og Belgia (Flandern) er de eneste som enten helt eller delvis har oppfylt kravene.** Nederland, Spania og Portugal har generelt hatt god framgang, men alle tre har bestemmelser fra REDII som ennå ikke er innført eller implementert. I Latvia inneholder foreløpige utkast og tillegg til relevante lover, i prinsippet definisjoner og rettigheter til av fornybare energisamfunn, men mange detaljer er fortsatt uspesifisert. I Polen er det gjennomført en vurdering av barrierer, men de gjenstående kravene er bare delvis håndtert, eller ikke adressert i det hele tatt. I Norge vurderes RED II for tiden i ordinær EØS-/EFTA-prosess, og kravene i RED II gjelder derfor ikke her. Gjennomgangen viser likevel at Norge ligger langt bak når det gjelder å legge til rette for fremveksten av fornybare energisamfunn i det grønne skiftet.

Alle ni land sikrer til en viss grad at sluttbruker har rett til å delta i fornybare energisamfunn. **Ingen av de ni landene har foreløpig utviklet et rammeverk som fremmer og tilrettelegger for utviklingen av slike samfunn som tilfredsstiller minimumskravene i REDII.¹** I flere land er utviklingen lovende på undernasjonalt nivå. I Tyskland har flere delstater satt i gang tiltak for å styrke energisamfunn, deriblant et energifond for innbyggerne i Schleswig-Holstein og Thüringen (under utvikling), samt dialog- og nettverksplattformer for energisamfunn og energikooperativer (Nordrhein-Westfalen).

Ingen av landene i analysen har i tilstrekkelig grad tatt hensyn til særtrekk ved fornybare energisamfunn i utformingen av støtteordninger. Fornybare energisamfunn må per i dag ofte forholde seg til det samme byråkratiske regelverket og administrative prosedyrer som større aktører i energimarkedet. Dette gjenspeiler ikke den brede enigheten om at fornybare energisamfunn har en spesiell plass i Europas energiomstilling med tanke på å fremme aksept. De må støttes deretter.

Spania, Italia og Portugal har nedfelt en definisjon av fornybare energisamfunn i lovverket. I Belgia, Latvia og Nederland er en slik definisjon av fornybare energisamfunn under utvikling eller vurdering. Ingen juridisk definisjon som er i samsvar med EU-lov, finnes foreløpig i Tyskland, Polen eller Norge.

¹ Se COME RES Deliverable 2.1 for en oversikt over minimumskravene til rammeverk som skal fremme og legge til rette for utviklingen av **fornybare energisamfunn**, slik disse er definert i RED II.

GODT EKSEMPEL:

I Spania (i artikkel 4 i det kongelige lovdekret av 23/2020) defineres fornybare energisamfunn som juridiske enheter basert på åpen og frivillig deltakelse. Fornybare energisamfunn er autonome og kontrolleres effektivt av partnere eller medlemmer som er lokalisert i nærheten av fornybarprosjektet som eies av den juridiske enheten. Den primære hensikten med et fornybart energisamfunn er å gi miljømessige, økonomiske eller sosiale fordeler til partnerne eller til medlemmer (enkelpersoner, små bedrifter eller lokale myndigheter – deriblant kommuner) og/eller til områdene de opererer i, framfor økonomisk gevinst.

Det kan være forventet at lignende juridiske definisjoner etableres i andre land over de neste månedene. Man må utvise varsomhet med å lene seg på eldre definisjoner som ikke lenger er compatible med REDII.

REDII krever at medlemsland **sikrer at sluttkunder, spesielt husholdninger, har rett til å delta i fornybare energisamfunn**, forutsatt at deltakelsen ikke utgjør deres primære kommersielle eller profesjonelle aktivitet. Slike rettigheter anses å gjelde, i hvert fall implisitt, i alle ni landene som COME RES ser nærmere på.

GODT EKSEMPEL:

Den portugisiske energi- og klimaplanen refererer eksplisitt til hvor viktig fornybare energisamfunn er for å bidra til nasjonale mål for fornybare energiresurser. Promoteringen og utbredelsen av desentralisert strømproduksjon fra fornybare kilder og fornybare energisamfunn nevnes som spesielt relevant for å nå politiske målsetninger for solenergi. Fornybare energisamfunn anerkjennes for å bidra til å nå nasjonale mål om å øke deltakelsen fra forbrukere i energisystemet, og for å redusere energifattigdom. Skattefradrag for fornybare energisamfunn (inkludert unntak fra faste kostnader for strømoverføring og distribusjonsinfrastruktur) nevnes også.

DÅRLIG EKSEMPEL:

I Tyskland har fornybare energisamfunn som definert i REDII, ingen ekvivalent i tysk lov. Siden 2017 har de hatt en definisjon av innbyggerdrevne energiselskap, men den er avgrenset til vindkraft uten noe tilsvarende definisjon for de andre fornybare energiresursene, eller varme- og kjølesektoren. Omfanget av aktører som kan inngå i et innbyggerdrevet energiselskap er bredere enn det som lagt til grunn for fornybare energisamfunn i REDII (kun innbyggere, små og mellomstore bedrifter og lokale myndigheter), og rettighetene og mulige aktiviteter til fornybare energisamfunn, som spesifisert i RED II art. 22, 1/2, er ikke eksplisitt definert i tysk lov.

SETTES DET KLARE MÅLSETNINGER FOR FORNYBARE ENERGISAMFUNN?

Selv om det ikke er eksplisitt forespurt i RED II, oppfordrer styringssystemet for energiunionen og EUs klimainnsats medlemslandene til å spesifisere nasjonale utviklingsbaner og målsetninger. Dette inkluderer dedikerte mål for fornybare energisamfunn. Foreløpig inneholder ingen av medlemmenes nasjonale energi- og klimaplaner tallfestede målsetninger for fornybare energisamfunn. Bare Italia hintet til muligheten for slike mål. Den italienske energi- og klimaplanen **legger vekt på utviklingen av systemer for egenproduksjon og energisamfunn**, og planen viser til at en studie er på vei som vil bidra til bedre definisjoner av oppnåelige mål og passende virkemidler. Den nederlandske energi- og klimaplanen referer til målet i **klimaavtalen fra 2019 som inneholder 50 prosent lokalt eierskap** (innbyggere og bedrifter) av landbaserte fornybarprosjekter innen 2030. Spania anerkjenner viktigheten av fornybare energisamfunn, og det samme gjør Portugal. Portugals energi- og klimaplan indikerer en økning i desentralisert solenergi i elektrisitetssektoren fra 0,5 GW i 2020 til 2,0 GW i 2030. Den polske energi- og klimaplanen inneholder et mål om videre utvikling av mikroinstallasjoner basert på fornybare energiresurser (spesielt prosumer-installasjoner) i elektrisitetssektoren i perioden 2020-2030.

Etablering av tydelig definerte mål og målsettinger nasjonalt og på regionalt nivå kan bidra til å **signalisere politisk forpliktelse** til utviklingen av fornybare energisamfunn, og guide utviklingen av muliggjørende rammeverk. Tydelige definerte mål kan i tillegg gjøre det enklere å **følge med på progresjonen i utviklingen av fornybare energisamfunn**.²

På regionalt nivå er målsetninger for energisamfunn mer vanlig.

² Petrick et al. 2019 Principles for Prosumer Policy Options. Recommendations to strengthen prosumers and energy communities in NECPS and other EU, national and local policies. www.proseu.eu

GODT EKSEMPEL:

Siden desember 2020, har den **lokale energiplanen i regionen Flandern** hatt et uttalt mål om at det innen 2030 bør være et ekstra energikooperativ/fornybart energisamfunn per 500 innbyggere, med totalt 216 MW installert kapasitet. Dette innebærer 12000 ekstra prosjekter. Offentlige bygninger, eiendommer og infrastruktur skal bli gjort tilgjengelig for kooperativer for sol, vind og energieffektivitet. Kommunene skal kjøpe den grønne elektrisiteten og kooperativene skal installere, finansiere, overvåke og kontrollere installasjonene. Etter 20 år blir installasjonene kommunens eiendom.

GODT EKSEMPEL:

Artikkel 49 i balearisk lov 10/2019 (region i Spania) sier at myndighetene vil oppfordre til lokal deltagelse i fornybare energiinstallasjoner og styrke innbyggere, lokale fornybare energisamfunn og andre sivile samfunnsenheter for å fremme deres deltagelse i utviklingen og driften av fornybare energiresurser. Det er obligatorisk for prosjekter over 5MW å være åpne for investering fra naboer. Myndighetene på de Baleariske øyer skal utvikle en løsning for eiendomsutveksling der eiere kan gjøre jord og eiendom tilgjengelig for utviklingen av fornybar energiprosjekter.

VIL FORNYBARE ENERGISAMFUNN MOTTA «SPESIALBEHANDLING» I STØTTEORDNINGER?

Variasjonen i forskjellige godtgjørelse- og støtteordninger for fornybare energiprosjekter kan være overveldende. RED II ser for seg at **medlemsland skal ta hensyn til særegenhetene til fornybare energisamfunn når de designer støtteordninger, for å gi energisamfunnene muligheten til å konkurrere om støtte på et likt nivå som andre markedsdeltagere.** Til det formålet bør medlemsland gjøre tiltak som for eksempel å tilgjengeliggjøre informasjon, tilby teknisk og finansiell støtte, redusere administrative krav, legge vekt på kriterier som fremmer fellesskapet i anbudprosesser, skreddersy anbudsmuligheter for fornybare energisamfunn eller å gi fornybare energisamfunn godtgjørelse gjennom direkte støtte når de oppfyller kravene til små installasjoner.³

Land som er representert i COME RES-konsortiet har foreløpig ingen spesifikke reguleringer for fornybart energifelleskap som oppfyller disse kravene. For øyeblikket har kun de to COME RES-regionene Limburg og Vest-Flandern (Belgia) forventninger om spesifikke reguleringer med slike privilegier og krav.

Den generelle trenden i medlemsland og Norge ser ut til å gå mot godtgjørelse gjennom auksjonsordninger der det laveste budet får aksept. Alle disse landene har hatt støtteordninger for fornybar elektrisitet på plass, men ordningene har blitt eller er i ferd med å fases ut. Det å auksjonere ut større prosjekter innenfor fornybare energiresurser later til å være den mest brukte tilnærmingen, fordi markeds konkurransen kan lede til lavere elektrisitetspriser per kWh.

Likevel er det overveldende bevis for at rent **auksjonsbasert godtgjørelse medfører en stor ulempe for mindre samfunnsaktører.** Dette er fordi deltagelsen i slike ordninger innebærer en stor grad av profesjonalisering, transaksjonskostnader og risiko. De fleste eksisterende og planlagte reguleringer og støtteordninger tar ikke fornybare energifelleskap med i beregningen, men relaterer heller til husstander eller

GODT NOK?

I sin vurdering av den tyske energi- og klimaplanen, sier Europakommisjonen at landets regulatoriske rammeverk for fornybare energisamfunn støtter utviklingen av disse. Angivelig sikrer det regulatoriske rammeverket at deltagelsen i fornybare energisamfunn er åpen for sluttforbrukere på en ikke-diskriminerende måte, og at adgangen for fornybare energisamfunn til eksisterende støtteordninger er ikke-diskriminerende. Men i virkeligheten møter fellesskapsbaserte vindkraftprosjekter betydelige utfordringer, til tross for de generelle prisprivilegiene som er gitt under auksjonsordninger. De administrative byrdene er rett og slett for store for slike samfunnsaktører å bære, og det er langt fra like konkurransevilkår. Det er dermed tydelig at de tyske støtteordningene ikke kan bli sett på som ikke-diskriminerende.

kommersielle prosumenter i elektrisitetssystemet. Dette betyr at privatpersoner, små og mellomstore bedrifter, og lokale myndigheter som vil etablere fornybare energiprosjekter må investere betraktelig med tid for å forstå hvilke reguleringer som gjelder og hvor man kan søke støtte (hvis støtteordninger er tilgjengelige).

For tiden virker det som om mesteparten av den regulatoriske støtten vil ta utgangspunkt i aktiviteten i energimarkedet, og ikke de spesifikke aktørene som deltar i disse aktivitetene. Dette betyr at reglene for fri markeds konkurranse fortatt gjelder for aktører i energifelleskap.

³ RED II, fortalens punkt 26.

DET ER FORTSATT EN LANG VEI Å GÅ

Det er tydelig at de nåværende mulighetene og rammevilkårene for fornybare energisamfunn i COME RES-landene **fortsatt er utfordrende**. Selv om det gjøres viktige fremskritt, er de fleste reguleringene og relevante støtteordninger fortsatt ikke designet med fornybare energisamfunn i tankene. Nåværende støtteordninger sikter for det meste mot å promotere fornybar energi generelt, heller enn fornybare energisamfunn spesielt.

Ingen av de nasjonale energi- og klimaplanene inneholder på dette tidspunktet tallfestede målsettinger for utvikling av fornybare energisamfunn. For å sørge for at fornybare energisamfunn blir 'mainstream' og når sitt fulle potensiale, må nasjonal lovgivning **fortsatt gjøre en jobb for å reelt innføre bestemmelsene fra REDII som angår fornybare energisamfunn, sette konkrete mål, etablere gode støtteordninger og fornuftige rammeverk** for fornybare energisamfunn.

Kontakt

✉ info@come-res.eu
 🐦 [@comeres_eu](https://twitter.com/comeres_eu)
 in COME RES project
 🌐 www.come-res.eu

Prosjektkoordinator

Environmental Policy Research Centre
 Freie Universität Berlin
 Dr. Maria Rosaria Di Nucci

Dette prosjektet er finansiert av EUs forsknings- og innovasjonsprogram Horisont 2020 under avtale nummer 953040. Det er kun COME RES-prosjektet som er ansvarlig for innholdet i dette dokumentet, og innholdet reflekterer ikke nødvendigvis EUs oppfatninger.

Partnere

